

Landskap: Småland Upptecknat av: Erik Johansson
 Härad: S. Möre Adress: Algot Holmström
 Socken: Vissefjärda Berättat av Karl Pettersson
 Uppteckningsår: 1933 Född år 1860 i Vissefjärda

Uppteckningen rör

Sagesmannen	sid.	1.
Troll	"	3.
Troll	"	4.
Fysslingen / maran ? /	"	5.
Klok gumma	"	7.
Sitta tyste	"	9.
Årsgång	"	10.
Ljus i kyrkan julnatten	"	11.
Väcka upp döda	"	12.
Att freda sig för de döda	"	13.
Älvablåst	"	14.
Stämma blod	"	15.
Stämma blod på en som vill be- gå självmord	"	16.
Skämma hästar	"	17.
Fattigas giftermål	"	18.
		forts.

Skriv endast på denna sida!

forts.

Begravning	sid.	19.
Den sista vargen	"	22.
När mormor var ute för vargar	"	23.
Om Svarte-Nisse	"	24.
Visa	"	26.
Om Noak	"	27.
Ur Malmströmsvisan	"	28.
Uppkomsten av namnet Kullen	"	31.
Skatt	"	32.
Sagesmannens uppgifter om sina förfäder	"	34.
Ett bygdeoriginal	"	35.

S:a sid. 37.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Sagesmannen.

1

Karl Pettersson är född omkring 1860 i Vissefjärda socken på en gård strax intill där han nu bor. Till yrket är han snickare och har varit med och byggt ett flertal gårdar i trakten. Han fortsätter ännu att arbeta men endast för att hjälpa sin son, som nu har övertagit verkstaden. Han tycker mycket om att berättas och hade möjligen kunnat meddela en hel del om övertro. Hans son var emellertid alltid närvarande vid våra besök, och denne, som tycktes ha en mycket krass livsåskådning och bland annat hyste djupt förakt för prästerna, tystade ned gubben så snart sam-

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2

talet kom in på någon slags övertro. Vi tillgrepo till slut den utvägen, att en av oss underhöll sonen, medan den andre frågade ut gubben. Sagesmannen verkade mycket sympatisk men i trakten var han känd för att vara högfärdig, emedan ofta talade om sina förfäder. Jfr. uppteckningarna. Dessutom var han illa omtyckt för sin lust att giva folk öknamn. Härav märkte vi emellertid ingenting.

Småland
S. Möre
Troseljärva
sept. 1923

4696

Troll.

Karl Johanson
17. 10. 1860. Troseljärva

Barthol. Pettersson
Född 1860. Troseljärva

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3

Här intill ligger det en kulle de kallar Jungfrukullen. Där har det bott troll. När de förr skulle slakta brukte de låna kittlar av trollen. Det var bara att gå till kullen en kväll och be att få låna --- morgonen därpå stog kitteln utanför och då var det bara att gå och ta den.

På julanatten så sken hele kullen och lyste och stog som på riktiga pelare och då var det fest där.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

4

Troll.

En backe är det strax intill här, de kallar madbacken, där fanns det också troll. En gång var det en bonde här som var ute en julakväll och gick och då mötte han två små barn, trollungar, fula var de och sjaskigt klädda. "Va ä' I för nära och vart ska' I ta vägen," sa' bonden. "Vi bor i madbacken och ska' till Jungfrukulle och dansa," sa' de. Sedan sprang de sin väg.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5

Pysslingen / maran? /.

Pysslingen är något de kan bli plågade av. Det kommer på dem om natten och den sätter sig på bröstet på dem och rider dem så att de bara har 3 andetag kvar till döden.

Min bror har haft ont av det mycket. Var eveliga natt kom det på en viss tid och han kved och jämrade sig så vi trodde han rent skulle dö. En natt vaknade han av att de ropade hans namn och då var det som ett stort tungt nystan kom rullandes från bröstet på honom och rullade in i spisen och där försvann det alldeles. Han flyttade sedan långt här ifrån och trodde han skulle komma ifrån det men det var likadant vart han kom.

En dotter ha vi och hon har också haft ont av pysslingen var kväll vid 12-tiden så kom han. Hon hörde

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

6

hur det kom och klapprade i rummet och sedan opp på säng-
stammen och så satte han sig på bröstet på henne och hon
var alldeles förtvivlad, så hon vågade knappt att gå och
lägga sig, så förskrämd var hon. En kväll tänkte vi att
vi skulle vänta ut honom och vi satt oppe till klockan
12 och just som det närmade 12 hörde vi hur det klapprade
på fönsterblecket och där kom fram en liten en han var
väl en fot hög och gråklädd och tittade in. Där har
vi den lille djäkeln, skrek hon till och då försvann han.
Men det bara för den gången, för hon hade sedan ont
av den en lång tid efteråt.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

7

Klok gumma.

Det var en gumma här i trakten, som hade ordet om sig att kunna läsa bort både det ena och det andra. Mest var det tandvärk, bölder och sådant som hon botade. Men hon gav sig på annat också. Men det var nog mest som hon lurades, för jag vet påhitt, som hon hade för sig. När hon kom på ett ställe, där det var någon sjuk, skulle hon först taga reda på varifrån det onda hade kommit. Då hade hon tre stenar, som hon kastade i en spann med vatten en efter en. Den ene stenen motsvarade åker, den andre skog och den tredje väg. När hon kastade stenarna i vattnet hördes ett fräsande ljud vid

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

8

den ene. Om det till exempel fräste när hon kastade den sten, som motsvarade skog, i vattnet så betydde det, sade hon, att man hade fått det onda i en skog. Folk trodde ju på det, för de hörde ju själva hur det fräste när hon kastade stenen i vattnet. Men det var inte så märkvärdigt med det, för jag vet hur det gick till. Hon ställde bara om, att den ene stenen fick ligga i spiseln en stund, så att den ble varm, och då fräste den i vattnet. Men hon fick ju akta sig, så att inte folket märkte att hon lade stenen i spiseln.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

9

Sitta tyste.

Föri tiden trodde flickorna, att de kunde få se sin tillkomande på julnatten. Om det var någon, som ville se vem hon skulle få till man, så gick hon in i ett rum för sig själv, för hon fick inte vara tillsammans med andra människor. Där satte hon ett glas vatten och ett glas vin framför sig på bordet. Efter en stund fick då flickan se en karl komma in i rummet och dricka ur ett av glasen. Det var den hon skulle bli gift med. Om han drack ur vinglasen skulle de bli rika, men om han drack av vattnet, kom de att bli fattiga.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

10

Årsgång.

Årsgång gick de mest på julnatten, och då skulle de gå omkring i en hel rote, och titta in genom förnsterna i husen. Om de då fick se någon, som såg ut liksom om han var huvudlös, så betydde det, att han skulle dö under det året.

/ Sagesmannen kände ej till den sed, som i vanliga fall betecknas med namnet årsgång. Sålunda hade han ej hört talas om, att man därvid skulle gå till kyrkan, kunde utröna det kommande årets skörd m.m. Ej heller hade han hört talas om glosen. /

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

11

Ljus i kyrkan julnatten.

Sedan jag var liten kommer jag ihåg en gammal gubbe, som bodde ganska nära kyrkan i Vissefjärda. Han sade, att han hade sett, att det lyste i kyrkan på natten mellan julafton och juldagen. Han trodde, att det var de döda, som då var inne i kyrkan och höll julotta.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

12

Väcka upp döda.

En man, som hette Hultgren, kunde väcka upp döda.
"Få upp en död, är ingen konst," sade han, "men få ner
honon igen, det är värre." En gång var Hultgren och en
annan nere på kyrkogården och skulle väcka upp en och
gjorde så med. Men den andre stog i luckan. Det kallade
de porten för förr, Och när den döde kom upp så sade han,
att han som står i luckan skall inte bli gammal. Och han
dog också samma år.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

13

Att freda sig för de döda.

För att fri sig från döda brukade de sy in vitlök
i kläderna i små påsar.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

14

Älvablåst.

En sjukdom var det de kallade " Älvablåsten." Den kom ur luften och när de hade fått den svullnade det opp på dem. Den sjukdomen blåste de bort sedan med långa halmstrån.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

15

Stämna blod.

Stämna blod var det en som kunde, en som hette Johannes. Det var Fagerströms morfar. Min syster hade huggit ris i skogen med en sån där risbit och högg sig i armen i pulsådern. Men gubben bodde i ett hus strax intill. En annan syster till mig sprang bort till gubben, och som hon kom in till gubben - det såg jag hemifrån - så stannade blodet, och såret blev ~~rikt~~^{fint} och vitt, och en såg inte en blodsdroppe. Och det gjorde inget om det var på hur långt håll som helst, bara gubben visste namnet på den, det gällde.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

16

Stämma blod på en, som vill begå självmord.

En torpare var det, som ville ta livet av sig, och högg sig med flit i pulsåderna och gick in och lade sig och skulle förblöde. Och det kom jag och fick se, och sedan kom det en käring också till, och hon och jag vred vred om hans byrhängslen. De var av ormskinn. Då var det någon, som sprang upp till Hultgren. Och som han kom in så stoppade blodet, och torparen han kom sig.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

17

Skämma hästar.

Skämma hästar var någonting, som folk hade mycket för sig att göra. Det var inte bara kloka och sådana, som kunde göra det, utan det var många andra också. Hur de bar sig åt är inte lätt att säga, men jag tror, att de fäste någon slags kulor, som de hade gjort sina konster med, i huvudstolen på hästen. De kunde visst fästa det i piskan också. När en häst hade blivit skämd kunde han inte gå, utan han stod alldeles maktlös. För att få bot för det måste de gå till någon, som själv kunde skämma hästar.

Småland
L. Sten
Västergård
1765 1900

4696

Gifta p. h. h. h.
Algot Klomström
Bernt och Paul Pettersson
7. 1860
i Västergård

Fattigas giftermål.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

18

Om en fattig dräng och piga gifter sig, så fick de rätt mycket hjälp av andra människor. Efter bröllopet brukade de gå omkring i gårdarna med var sin påse och då fick de lite på varje ställe av sådant, som de behövde. De kunde få säd, kött, ost och sådant. Ibland gick de omkring i flera socknar på det sättet.

Småland
S. Wore
Visseljärda
m 8 1933

4696

W. Wore Erik Johanson
S. Wore Holmström

W. Wore Karl Pettersson
Född 1860 i Visseljärda

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

19

Begravning.

Begravning skedde alltid på en söndag förr. Jag minns en begravning, som jag var med på, efter min moster nere i Farismåla. Jag var med mina föräldrar där. På lördagskvällen kom vi dit, och sedan blev vi där till tisdagskvällen. Ibland blev de bara till måndagen. Det var som stället hade råd till.

Då hade de förning med sig. Mor hade två brödkakor och minst en hundra rågkringlor. Och så hade hon två pannkakor, den ena med risgryn i och den andra var en äggpannkaka. Så skulle de ha en söstost med också. Den som hade gjort kakorna, skulle sedan skära upp dem på kalaset. Så var där också papperskarameller. Det var gamla käringar, som gjorde dem.

Ejudna till begravningen skulle vara den närmaste släkten, kusiner och nästkusiner också, och så båralaget. Om det dog någon här, så finge vi bjuda Kullen, Bromboda, Agnemåla, Grännamåla och Bönemåla. Beckebo, Buggehult och Gotterp är ett båralag.

Förr fick de alltid bära liken hela vägen. Var det då långt ifrån kyrkan, kunde de få stiga upp fyra eller fem och få i sig lite mat och brännvin och sedan gå. Nu är det väl en 60 år sedan de bar någon till kyrkan. Den sista var en käring i Bönemåla. Var gård fick då hålla sig med likbår, som de hade nere i kyrkstallen. Då var vägen sådan, att de inte kom fram med vagn.

Det var den närmsta släkten, som bar. Var det som här inne i skogen, var det tolv kanske, som bar, fyra åt gången. Sen eftersom de hade fått liket i jorden, kom

de hem, och då begynte de att äta. Det var smör och bröd och kött och fläsk, potatis, sötost, pannkakor och lut-fisk. Till den hörde fiskasupen, och för resten var det brännvin till elit, som de åt. Efter maten sjönga sen en psalmvers. I senare tid, när det fanns kaffe, var det ju också det och kaffehalva.

Utanför ställen, som låg vid vägen, där liket skulle förbi, lade de alltid grannia i kors och figurer. Nu hackar de granriset, men det gjorde de inte förr. Och så skulle toppen vara mot kyrkan. Far vred det en gång avigt, när det var en god vän till honom i Backabo, som var död. När mor kom ut och fick se det, sade hon: "Nå vred du det allt ~~gäret~~ avigt far." "Jaså," sade far, "men de kom ju över i alla fall." /Se vidare bildarkivet./

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

22

Den sista vargen.

Min far var med, när de sköt den sista vargen här. Det hände vid Stolpabäck. När de kom dit, där de hade vargen på håll, var där med en gubbe, som hette Andreas. Han hade en sådan dålig bössa den där. De skämtade med honom om det, men han svarade dem, att en so kan lika så lätt hitta en lort som en galt. Och när de sen kom ut där i skogen, så var det Andreas, som sköt honom.

Lite efter det var Andreas på en gård härintill, och då var där en, som sade till honom: "Du sköt den siste vargen, Andreas. Därför skall du heta Varg-Ante efter det. Men då blev Andreas arg och slog till honom så att han höll på att falla ner i en brunn, som var där intill.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

23

När mormor var ute för vargar.

Mor talade om sin mor, att hon var på väg från Bönenåla till Parismåla, och då tog de sig fram genom att rida på den tiden, de som färdades fint. Hon hade en sådan där dansadel, när hon red. När hon kom fram åt Medlen kom det sju vargar springande efter henne. Se hon var på det viset, och det var som om vargar mest ville åt sådana och såg på folk, att det var så ställt med dem. Men mormor kom lyckligt undan, för där kom folk till.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

24

Om Svarte - Nisse.

Jag skulle ju till kyrkan gå
men det tog inte bra
för där stog lille Svarte - Niss
i Lassamåla då.

Han är ej stor
men inne bor
en falskhet så stor
att om den vore ur en
han inte vor' störr'
än en liten rätt
men värre katt
till allt spravatt

4696

i Vissefjärda socken aldrig vatt
än som då lille Svarte - Niss
blev länsmanstrumpans kvast.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

25

4696

Visa.

Om jag hade ett pannkakelass
och därtill ett klingande före
då skulle jag fara till lilla vännen min
om jag bara visste var hon vöre.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

—*—
26

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

27

Om Noak.

Noak ut på magasinet
han delar säden ut
då börjar deglet rinna
på rocken ur hans trut
då svärjer han och säger
gack du ditt håll med ditt
ty resten som blir över
det skall nog bliva mitt.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

28

Ur Malmströmsvisan.

Malmström var godsägare till Kyrkeby med flera gårdar och var hjärtligt hatad af folket, som ansåg honom som en stor utsugare.

Ett par pojkar från socknen som studerade i Stockholm, men nu återvände därifrån på ferier kom sent en kväll fram till Kyrkeby och bad att få låna skjuts till sina hem. De blevo vägrade och senare skrev de denne visa omkring 1880. Den sjöngs allmänt. Härur några strofer.

Jag vet en herre fet och rund
han är ett nöt på 30 pund
han tror volymen gör valutan
allt väl
men ganska rank är skutan
ni förstår mig väl.

4696

En jude kom som sålde ur
den länsman 1) tog en sån filur
han tänkte juden kväsa
allt väl
men fick en långer näsa
ni förstår mig väl.

I socknen kom ett nödens år
han tänkte nu jag hjälpa får
med säd från ryssen tagen
allt väl
i denna svåra dagen
ni förstår mig väl.

1) Malmström var också länsman.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

29

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

30

Sen ville ryssen pengar ha
för säden, men han snok fick dra
ty göken kände knepet
allt väl
han bör ock känna repet
ni förstår mig väl.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

31

Uppkomsten av namnet Kullen.

Det här stället som jag nu bor på, heter nu Kullen, men för hette det Vargkullen. Det namnet hade uppkommit på ett märkvärdigt sätt. Det var så, att det en gång satt en kvinna vid vägen här och hon hade ett barn med sig. Då kom där en varg och tog barnet och åt upp det. Det var därför som stället kom att heta Vargkullen. Men sedan tyckte folk att det räckte med att säga Kullen, för här finns inget annat ställe som heter så.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

32

Skatt.

En av mina förfäder var det som blev kallad ut i kriget. Han var rik den där och hade många pengar och han var väl rädd att de skulle ta dem för honom medan han var ute så han tog och öste dem i en stor kopparkittel och satte sedan ner den i en göl strax här intill och band en kedja i ena örat på kittelen och band fast den i en trädrot. Sedan gav han sig ut i kriget. Men han kom aldrig tillbaka. Hur det var, så var det väl ändå någon som visste om att han hade sänkt ner dem i gölen. Och det var ett par som rodde ut på gölen och hade slagruta med sig och när de hade rott ett slag så begynte slagrutan dra neråt men när de kom rätt över så for det opp en stor vit häst så vattnet forsade, det var näcken det. Och

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

33

när de fick se honom blev de så förskrämda att de for där-
ifrån och pengarna de är där än idag, för ingen vågade
sig dit sedan.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

34

Sagesmannens uppgifter om sina förfäder.

Min farmors far var fransman. Då han levde var det krig mellan Frankrike och Ryssland. Då var det två bröder, som var med i det kriget, och de blev tillfångatagna i Ryssland, men sen rymde de till Finland, för Finland hörde till Sverige på den tiden. Sen tog de sig över till Sverige, och här blev de båtsmän i Karlskrona. Och den ene av dem var min farmors far. Och de var fint folk i Frankrike, de.

Min far hette Petter, och han bodde i Bönenåla, och där har han byggt alla husen. Och hans far hette Nikolaus, hans far hette Håkan, hans far Karl och hans far igen hette Birger.

4696

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

35

Ett bygdeoriginal.

I Stolpabäck bodde det en gubbe, som hette Davidsson. Det var skalle på den karlen. Han dog för en del år sedan av kräfte i nacken - en stor böld hade han i nacken. "en ~~en~~ hade själv örter och sådant, som han skötte den med. Och på det viset gick han och höll livet i sig en fem eller sex år.

Han var ett stort mekaniskt snille. En evighetsmaskin skulle han göra, och en urmakare härintill gjorde bitar till honom. Flera gånger sade han att nu hade han den nästan färdig, men den ville aldrig gå. Han gjorde ett kvarnhjul, som han skulle ha, men det fick bara vara ett par dagar, så skulle det dit en turbin i stället. Så han var med sin tid.

Sen tog han sig för att göra pengar. Han skaffade sig sedelpapper från Stockholm, och sen gjorde han pengar hemma. Och när han sysslade med det, då var det så hemligt så hans egen hustru fick sätta in mat till honom genom en lucka. Sedan gav han sig till Stockholm och växlade ut pengarna, och det gick bra, men strax efter att han hade fått dem, blev han upptäckt och de satte efter honom, men han kastade sig i Strömmen och kom undan dem. Då när han var uppe i Stockholm hade han klätt ut sig till löjtnant.

Sedan var poliserna här nere i skogarna och sökte efter honom, men de höll aldrig på att få tag i honom, för folket här höll med honom, och när de frågade om de hade sett honom, så visade de poliserna åt gålet håll. Men de fick tag i honom i alla fall till slut, och då kom han på fästning och fick sitta där i flera år.

4696

När han sedan kom ut och kom hem igen, så hade han blivit religiös, och då brydde han sig inte om något annat längre.

Han var den förste socialisten i Småland också, och de har fått många pengar av honom.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

37